

52 nəfər aldığı xəsarət nəticəsində ölmüş, 34 nəfər işgəncə ilə öldürülmüş, 20 nəfər odlu silahla qətlə yetirilmiş, 15 nəfər yandırılmış, 8 nəfər maşınla vurulmuş, 9 nəfər yollarda qəzaya uğradılmış, 7 nəfər həkim qəsdı nəticəsində, 9 nəfər dəhşətli hisslərdən keçirdiyi infarkt nəticəsində ölmüş, 2 nəfər intihar etmiş, bir nəfər asılmış, 2 nəfər maşın partladılması nəticəsində, bir nəfəri elektrik cərəyanı ilə, bir nəfəri suda boğub öldürmüşdülər, 6 nəfər itkin düşmüş, 20 nəfər xəstəxanadan yoxa çıxmış, 48 nəfər işə dağlarda borana düşüb həlak olmuşlar [9].

Deportasiya edilmiş Azərbaycanlılara qarşı millətlər arası münəqışə zəminində törədilmiş cinayət hadisələrinə və qeyri insani rəftarlara görə Ermənistan dövlətinin cəzalanması, qaçqınların pozulmuş insan hüquq və azadlıqlarının bər-

1. Dərisinin rənginə, dininə, inancına, mənşəyinə, cinsinə, əmlak vəziyyətinə və ya hər hansı bir oxşar meyarlara görə yuxarıda göstərilən şəxslərə münasibətdə aşağıdakı hərəkətlər hər zaman və hər yerdə qadağan edilir:

- insan həyatına qəsd və fiziki toxunulmazlığın pozulması, xüsusilə hər cür qətl, şikəstetmə, qəddarlıq, işgəncə və s;
- güvən götürmə;
- insan ləyaqətinə qarşı hücum, xüsusilə təhqir və alçaldıcı davranış;
- sivil millətlər tərəfindən tanınan və zəmanət verilən məhkəmənin qüvvəyə minən qərarı olmadan kimisə məhkum etmək və ona cəzanı tətbiq etmək;

Haaqa hüququ:

Müharibə dövründə zorakılığın, artıq əzab-əziyyətin qarşısını al-

1. Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsi:

Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsi Birləşmiş Millətlər Təşkilatı nizamnaməsinin 92-ci maddəsinə əsasən BMT-nin ali məhkəmə orqanıdır. Məhkəmənin qərarı Haaqa şəhərində yerləşir. Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsinin səlahiyyətləri yalnız dövlətlər arasındakı mübahisələrə baxmaqla məhdudlaşır. Yəni Qərbi Azərbaycanlılar fərd və ya təşkilat olaraq deyil, yalnız Azərbaycan dövləti tərəfindən məhkəməyə müraciət edə bilər. Bunun üçün Azərbaycan dövləti tərəfindən təqdim olunmuş mübahisənin mahiyyəti üzrə baxılmasının məhkəmənin səlahiyyətinə uyğunluğu əsaslandırılmalı, mübahisənin mövcudluğu faktını və onun beynəlxalq hüquqi nominalara uyğunluğu sübuta yetirilməlidir.

məhkəmdir. İnstansiyası ərazi və dəniz sərhədləri, suverenlik, insan hüquqları, beynəlxalq sərmayə və beynəlxalq və regional ticarətə əlaqəli bir sıra hüquqi məsələləri əhatə edir. Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsindən fərqli olaraq Haaqa Daimi Arbitraj məhkəməsi təkə iki dövlət arasında mübahisələri deyil, eyni zamanda beynəlxalq təşkilatların və transmilli korporasiyaların dövlətlərlə aralarındakı beynəlxalq müqavilələrdən irəli gələn mübahisələri həll etmək üçün arbitraj məhkəmə xidmətləri göstərir.

Məhkəmə dinc nizamlama haqqında 1899-cu və 1900-cü il Haaqa Konvensiyaları əsasında yaradılmışdır. Arbitraj məhkəməsi tərəflərin beynəlxalq hüquqdan irəli gələn hüquq və vəzifələrini əsas tutur və mübahisənin həllinə beynəlxalq hüquqi faktların istifadə edilməsi ilə nail olur. Məhkəməyə müraciət etmək üçün Ermənistanın hərbi cinayətləri və Azərbaycanlıların pozulmuş hüquqları ilə bağlı faktlar, sənədlər və sübutlar Arbitraj məhkəməsinə təqdim edildikdən sonra məhkəmə işə baxılması prosesinə başlaya bilər.

3. Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi:

İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında

insan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyası və ona əlavə edilmiş Protokolları imzalanmışdır. Yeni Ermənistan dövləti yuridiksiyasında olan hər kəs üçün Konvensiyada və Protokollarda göstərilmiş insan hüquq və azadlıqlarını təmin etmək öhdəliyi götürmüşdür. Konvensiya və Protokollarda əksini tapmış insan hüquq və azadlıqlarının pozulduğunu tədqirdə barəsində məhkəməyə müraciət edilə bilər.

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinə müraciət qaydalanna görə Məhkəməyə müraciət o halda edilir ki, İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyası və ona əlavə edilmiş Protokollarda təsbit edilmiş insan hüquq və azadlıqların pozulmuş ol- sun[5., s.37].

Ermənistan dövləti tərəfindən irqi ayrı-seçkilik edilərək vətəndaşları olan Azərbaycanlılar etnik təmizləməyə və deportasiyaya məruz qalararaq dədə-baba torpaqlarından qovulmuş, deportasiya edilmiş şəxslər mülki hüquqlarından məhrum edilmiş, deportasiya zamanı təqiblər, işgəncələr edilmiş və qatillər baş vermişdir. Qısacası Ermənistan dövləti tərəfindən Avropa Konvensiyası və onun Protokollarında əksini tapmış, beynəlxalq hüququn hamılıqla qəbul edilmiş əşğıdakı norma və prinsipləri qəsdən və bilərəklə pozularaq beynəlxalq xarakterli cinayət törədilmişdir:

- * Yaşamaq hüququ;
- * Mülki hüququ;
- * Səmərlili hüquqi müdafiə vasitələri hüququ;
- * Ədalətli məhkəmə araşdırması hüququ;
- * Seçmək və seçilmək hüququ;
- * Hərəkət azadlığı;
- * İşgəncə verilməsi, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan təhqiredici rəftar və cəza;
- * Ayrı seçkilik;
- * Konvensiyada təsbit olunan hüquq və azadlıqlardan qeyri-bərabər istifadə olunması;
- * Dövlətin öz vətəndaşlarını ərazisindən çıxarması və ya onlara həmin dövlətin ərazisinə daxil olmağa qadağa qoyması;

Bu norma və prinsipləri əsas tutaraq ayrı-ayrılıqda 4 müxtəlif formada Ermənistan dövlətinə qarşı Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinə iddia qaldırmaq mümkündür.

- Azərbaycan dövləti Ermənistan dövlətinə qarşı;
- Ermənistandan deportasiya edilmiş fiziki şəxslər fərdi olaraq Ermənistan dövlətinə qarşı;
- Ermənistandan deportasiya edilmiş fiziki şəxslər qrupu Ermənistan dövlətinə qarşı;
- Ermənistandan deportasiya edilmiş şəxslərin hüquqlarının müdafiə edən hüquq müdafiə təşkilatları Ermənistan dövlətinə qarşı;

Ermənistan dövləti tərəfindən Azərbaycanlılara qarşı törədilmiş etnik təmizləmə, soyqırım və insanlı əleyhinə cinayətlərə beynəlxalq hüquqi qiymət verilməsi, cinayətkarların beynəlxalq məhkəmələrin qarşısına çıxarılarq cəzalandırılması, Ermənistan dövlətinin maddi və mənəvi təzminat məcbur edilməsi məqsədiylə Azərbaycan dövləti və Ermənistandan deportasiya edilmiş Azərbaycanlılar beynəlxalq hüququn və beynəlxalq humanitar hüququn bütün imkanlarından yararlanılmalıdır. Bütün bu fəaliyyətləri həyata keçirmək, Qərbi Azərbaycanlıların beynəlxalq məhkəmələrdə haqlarını tələb etməkləri istiqamətində hüquqi yardımlar və aralarında hüquqi marifəndimə işləri aparmaq və eyni zamanda tərəf kimi beynəlxalq məhkəmələrdə iştirak edə biləcək hüquq müdafiə təşkilatlarının yaranmasına ehtiyac vardır.

haqq işimizdir

pa edilməsi və Ermənistan dövləti tərəfindən kompensasiyanın ödənilməsi yalnız beynəlxalq hüquq norma və prinsipləri ilə təmin edilə bilər.

Silahlı münaqişələr zamanı tətbiq olunan, döyüş aparılmasının müəyyən üsul və metodlarının tətbiqini qadağan edən və ya məhdudlaşdıran və silahlı münaqişə dövründə fərdin hüquqlarının qorunmasına yönəlmiş beynəlxalq-hüquqi normaların məcmusu, yəni silahlı münaqişələr hüququ beynəlxalq humanitar hüquq tərəfindən müəyyənləşdirilir və tənzimlənir. Silahlı münaqişələr hüququ sayılan beynəlxalq humanitar hüquq özlüyündə Cenevrə hüququ və Haaqa hüquq olaraq iki qola ayrılır.

Cenevrə hüququ:

Müharibə zaman mülki şəxsləri və sirdan çıxarmış hərbi qulluqçuları müdafiə etmək və onlarla humanist rəftarı təmin etmək kimi məsələlər beynəlxalq humanitar hüququn bir qolu olan "Cenevrə hüququ" ilə tənzimlənir. "Cenevrə hüququ" əsasını müharibə qurbanlarının müdafiəsinə dair 1949-cu il Cenevrə Konvensiyaları təşkil edir. Ermənistan dövləti beynəlxalq hüququn bir çox norma və prinsiplərini, xüsusilə Cenevrə konvensiyasının aşağıdakı müddəalarını pozmuşdur.

Cenevrə Konvensiyasının 3-cü maddəsinə əsasən razılığa gələn yüksək tərəflərdən birinin ərazisində beynəlxalq xarakter daşımayan silahlı münaqişə baş verdikdə münaqişədə iştirak edən hər bir tərəf ən azı aşağıdakıları etməyə borcludur:

Döyüş əməliyyatlarında bilavasitə iştirak etməyən şəxslərin, o cümlədən döyüş silahını yerə qoymuş silahı qüvvələrin üzvlər ilə və xəstələnmə, yaralanma, tutulma və ya hər hansı bir səbəb üzündən sirdan çıxmış şəxslərlə onların onların irqinə, dərşinin rənginə, dininə və ya əqidəsinə, cinsinə, mənşəyinə və ya əmlak vəziyyətinə və ya hər hansı digər oxşar meyarlara görə heç bir ayrı seçkilik qoyulmadan bütün hallarda insani rəftar olunmalıdır.

Bu məqsədlə yuxarıda göstərilən şəxslərə qarşı əşğıda sadalanan bütün əməllər qadağan edilər və hər zaman hər yerdə qadağan edəcəkdir.

maq üçün, döyüş aparılmasının müəyyən metod və vasitələrini məhdudlaşdırmaq və ya qadağan etmək kimi məsələləri 1899-cu və 1907-ci illərdə Haaqa sülh konfranslarında qəbul edilmiş müvafiq sənədlərə əsasən beynəlxalq humanitar hüququn "Haaqa hüququ" tənzimləyir.

Beynəlxalq humanitar hüquq daxil olmayan, lakin Ermənistanın öz ərazisində Azərbaycanlılara məxsus olmuş mədəni irsi qorunmalı olduğu halda tamamilə yox etməsinə görə beynəlxalq hüquqi məsuliyyətə cəlb edilərək cəzalanması üçün əsas olan beynəlxalq sənədlərdən birtə 1954-cü ildə Haaqa qəbul edilmiş "Silahlı Münaqişələr Zamanı Mədəni Sərvətlərin Qorunması Haqqında Konvensiyası" və iki əlavə Protokoldur. Beynəlxalq hüquqda Haaqa Konvensiyası olaraq adlanan bu konvensiyaya görə tərəflər öz cinayət qanunvericilikləri çərçivəsində bu konvensiyayı pozan və ya pozmaq əmrini verən şəxsləri vətəndaşlığından asılı olmayaraq üzə çıxarılması və cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması istiqamətində bütün zəruri tədbirləri görməlidirlər.

Konvensiyaya görə bir xalqın mədəni irsi üçün böyük əhəmiyyətə malik olan daşınar və ya danışmaz əmlaklar, məsələn dini və ya dünyəvi memarlıq, incəsənət abidələri, yaxud tarixi abidələr, arxeoloji qazıntı yerləri, tarixi və ya bədii əhəmiyyət kəsb edən memarlıq abidələri, incəsənət əsərləri, əlyazmalar, kitablar, bədii, tarixi və ya arxeoloji əhəmiyyətli digər əşyalar, həmçinin elmi kolleksiyalar və ya mühüm kitab və arxiv materiallarının, yaxud yuxarıda göstərilən sərvətlərin reproduksiya kolleksiyaları mənşəyindən və sahibindən asılı olmayaraq mədəni sərvətlər hesab olunur.

Ermənistan dövləti tərəfindən Azərbaycanlılara qarşı törədilən etnik təmizləmə, qətl, işgəncə, tarixi və mədəni abidələrin dağıdılması kimi beynəlxalq hüquq norma və prinsiplərinin pozulması hallarına beynəlxalq hüquqi qiymət vermək və günahkarları cəzalandırmaq üçün Ermənistan dövləti barəsində əşğıdakı 3 müxtəlif beynəlxalq məhkəmədə iddia qaldıraraq həm Ermənistan dövlətini təzminat ödəməyə məcbur etmək mümkündür.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin beynəlxalq səviyyədə təsdiq edilmiş xəritəsi

BMT-in Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsinə təqdim edilmiş işlər bir qayda olaraq yazılı və şifahi olmaqla iki mərhələdən keçir. Yazılı mərhələ hər iki tərəfdən uyğun yazılı izahatların (memorandumların) təqdimatının tələb olunduğu səbəbindən bir iki ay davam edir və iş iki dövlətin razılığının (məhkəmədə işin araşdırılması haqqında barışığın) məhkəməyə verilməsi ilə başlanır. Əgər dövlət məhkəmənin səlahiyyətinə tabe olacağı barədə öz üzərinə öhdəlik götürübsə iddiaçı dövlət tərəfindən bir tərəfli yazılı müraciət ilə ona qarşı iddia qaldırılabilir.

2. Haaqa Daimi Arbitraj Məhkəməsi:

Bəzən yanlış olaraq "Haaqa Daimi Arbitraj Məhkəməsi" Haaqa şəhərində və eyni binada yerləşən BMT-nin Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsi ilə eyniləşdirilir. Əslində isə bu belə deyil. Haaqa Daimi Arbitraj Məhkəməsi BMT-nin orqanı deyil. Daimi Məhkəmə 122 dövlətin üzvlüyü ilə fəaliyyət göstərən beynəlxalq

Avropa Konvensiyasının 19-cu maddəsinə əsasən razılığa gələn yüksək tərəflərin bu Konvensiya və ona dair Protokollar ilə öz üzərlərinə götürdükləri öhdəliklərə riayət etmələrini təmin etmək məqsədi ilə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi (bundan sonra «Məhkəmə» adlanacaq) təsis olunur. O, daimi əsaslarla fəaliyyət göstərir [4., s.16].

Məhkəməyə kimlər və necə müraciət edə bilərlər? Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsi və Haaqa Daimi Arbitraj Məhkəməsindən fərqli olaraq İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyası və ona əlavə edilmiş Protokolları imzalamış dövlətlərlə yanaşı həmin dövlətin vətəndaşları yəni fiziki şəxslər, ayrı-ayrı şəxslər qrupu və Qeyri Hökumət Təşkilatları bu Konvensiyada və ona əlavə edilmiş Protokollarda təsbit edilmiş beynəlxalq norma və prinsiplər pozulduğunu tədqirdə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinə müraciət etmək hüququna malikdirlər.

Ermənistan dövləti tərəfindən